

3. szám /1982., 72 l./: Ez a szám a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei földrajzinév-gyűjtés befejezésének tiszteletére rendezett tanácskozás alkalmával jelent meg. Ez alkalmából -- természetesen -- új rovat is indult "A helynevek világa" címmel. Itt az alábbi cikkek jelentek meg: Viga Gyula, Néprajzi adatok a megyei helynevekben; Mizser Lajos, A mezőkövesdi járás földrajzi neveiből; Nagy Géza, Miről vallanak a Bodroghöz földrajzi nevei?; Zelenák István, Földrajzi tényezők szerepe a névadásban; Dobosy László, A térszíni viszonyokra utaló nevek Ózdon; Tóth Péter, A földrajzi nevek levéltári forrásai. A kiadvány köszönti Végh Józsefet 70. születésnapja alkalmából.

M. L.

LÉVAI BÉLA, Józsa története a földrajzi nevek tükrében
Debrecen 1981. 62 p.

A Múzeumi Kurír 37. száma különlenyomataként megjelent könyvecskével figyelemre méltó művel gazdagodott a helytörténet, a honismereti kutatás által életre hívott névtani irodalom. Szerzőjének szülőfaluja Józsa. A Hajdú-Bihari Napló írásai alapján tudjuk, hogy éveken át tanított a községben: órákon, szakköri foglalkozásokon, a honismereti gyűjtőmunka során sok tanítványába oltotta be a szűkebb pátria iránti szeretet, a kisebb, a szárnyrabocsájtó közösség ügye iránti elkötelezettséget.

A Debrecentől észak-nyugatra fekvő Józsa földrajzi neveinek vizsgálata izgalmas, érdekesítő kutatói téma, amelyhez páratlanul gazdag forrásanyag áll rendelkezésre. A község középkori településtörténeti előzményei két történeti vármegye /Bihar, Szabolcs/ és két egyházmegye /váradi, egri/ sokszor vitatott határain feküdtek; a törökök és tatár szövetségeseik által elpusztított települések határát Debrecen és

Böszörmény egymással vetélkedve bérelte; a főként debreceni cívisek által új életre keltett Alsó és Felső Józsat 1872-ben szervezik egységes községgé; a közigazgatási átszervezés eredményeként Józsa a közelmúltban Debrecen része lett; stb.

A szerző számbavéve Józsa településtörténeti előzményei kapcsolatához, lokalizálásához, neveinek első előfordulásához fűződő véleményeket, számos filológiai félreértést tisztáz. A puszta helynév - családnév vita /MNy. 71: 72/ kapcsán már korábban véleményt nyilvánított a Józsa helynévről, okleveles adatokkal bizonyította: a falu nem a XVI. században részbirtokos Jósa családtól kapta a nevét, mert azt már évszázadokkal korábban is Józsnak hívták. Megbízható etimológiával azonban adós maradt /MNy. 72: 477/. Az ismertetés tárgyát képező könyvecskében régészeti adatoknak, természetföldrajzi, településtörténeti tényezőknek a Józsa helynévről vallott nyelvészeti felfogással történt szembesítésekor keletkezett kérdőjelekre válaszolva új etimológiát javasol: "Elképzelhetőnek tartjuk, a Józsa név nem keresztény eredetű József név becéző változata, hanem az ómagyar jó /folyó, ér, patak/ szó -sa kicsinyítőképzős alakja. A település ugyanis egy erdei irtványon, egy olyan földhátan alakult ki, amelyet egy két ágból összefolyó ér, a Tóció bal parti mellékvíze vett körül. Ennek a vízfolyásnak a neve Jósa, azaz a Tóciónál is kisebb ér".

A nyolc részre tagolódó kötet gerincét a józsai és a Józsa környéki földrajzi nevek ábécé sorrendbe szedett gyűjteménye alkotja, aminek alapján körvonalazódik Józsnak és környékének sokévszázados történelme. A szerző nemcsak a mai földrajzi névanyagot vizsgálja, hanem összegyűjtötte, minősítette a történeti források, sőt a szépirodalom ide vonatkozó adatait is. Egy-egy szócikk a helynév lokalizációján, kialakulása körülményeinek ismertetésén túlmenően tartalmazza a "hol" kérdésre felelő helyhatározós alakját, az objektumhoz fűződő hagyományokat, az utcák esetében a közigazgatási átszervezés

eredményeként kapott vagy javasolt új nevet is. A szócikkek értékét és használhatóságát nagyban növeli, hogy a szerző kel-
lő teret szentel a névadási okok kiderítésének, magyarázatának. A közigazgatási átszervezés útvesztőiben sok régi helységne-
vünk tűnt el, vagy úgy, hogy egy nagyobb település nevével
együtt elnyelte a kisebbet, vagy pedig úgy, hogy mindkettő el-
vesztette saját nevét egy harmadikban születve újjá. Lévai Bé-
la dolgozata arra is ráirányítja a figyelmet, hogy a közigaz-
gatási átszervezés, amelyet általában más jellegű átszervezé-
sek is megelőznek vagy kísérik, megváltoztathatja az érintett
települések egész földrajzinév-rendszerét. A Debrecen várossal
történt egyesítéssel összefüggésben Józsának 47 utcanevét vál-
toztatták meg.

Ismeretes, a honismeretnek, a helytörténetnek rendkívüli
tudatformáló ereje, jelentősége van. A helytörténetírás, a
honismeret szolgálatába állított névtani kutatások fejleszté-
se, a névtani tárgyú kiadványok számának növelése társadalmi
igény, gyorsuló időnk halaszthatatlanul fontos követelménye.
Lévai Béla szakszerű, gazdag belső tartalmú könyvecskéje olyan
munka, amelyet a faluja és szűkebb környéke iránt érdeklődő
fiatal, felnőtt, szakember és laikus egyaránt haszonnal for-
gathat.

UDVARI ISTVÁN

Hat falu a közös úton. Falu- és Tsz-történet. Írták BALATINÁCZ
JEROMOS és CSEPELY-KNORR ANDRÁS. Pécs, 1972., 208 lap

Ismertetésem a munka III. lapnyi "Történeti rész"-ének
névtudományi vonatkozásaira szorítkozik. A könyv, melyet is-
mertetek, József Attila "A Dunánál" című közismert versének
sorait választotta mottóul.